

А.А. Калашніков, доктор медичних наук, професор

Державне підприємство «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки імені академіка Л.І. Медведя Міністерства охорони здоров'я України», м. Київ, Україна

**РЕЦЕНЗІЯ
на монографію**

«ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»

Розробник: Національна академія Служби безпеки України.

Автори: Величко М.В., Коваленко Т.О., Радченко В.Г., Салагор І.М., Скулиш Є.Д., Шамсутдінов О.В.

A. Kalashnikov

*L.I. Medved's Research Center of Preventive Toxicology, Food and Chemical Safety,
Ministry of Health of Ukraine (State Enterprise), Kyiv, Ukraine*

**REVIEW
for a monograph**

"LEGAL PROVISION OF BIOLOGICAL SAFETY OF UKRAINE"

Developer: National Academy of the Security Service of Ukraine.

Authors: M. Velichko, T. Kovalenko, V. Radchenko, I. Salagor, E. Skulish, O. Shamsutdinov

The monograph is extremely relevant for understanding the current state of legal regulation of the biosafety system, not only at the national level. The format of the presentation of the material and the content of the monograph are unique, previously there were no similar monographs devoted to issues of legal regulation and inter-branch legal relationships in the field of biosafety. The authors have carefully selected and systematized normative legal acts in the field of biosafety, deeply analyzed the current state of legal regulation of biological safety of Ukraine in the context of the possibilities of adequate countermeasures against biological threats to the national security of Ukraine, and proposed scientifically based ways of further improvement of relevant legal norms. In particular, the authors note that Ukraine does not have a system of biosafety and bioprotection of the national security of Ukraine, and only its individual elements are functioning; in the conditions of the growing threat of a biological nature, which is caused by the "Covid-19" pandemic and the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine, the National Security of Ukraine must complete the creation of a normatively established, integrated and effective national system of biological security and biological protection of the state.

The authors indicate that, based on the analysis of international experience, it is necessary to create a domestic system of biosafety and bioprotection of the state with the following elements: a separate management body of the biosafety and bioprotection system of Ukraine; a separate Law of Ukraine on biological safety and biological protection of the state; Interdepartmental commission on biological safety management and biological protection and handling of dangerous biological agents, products of their vital activity and processing; National Bank of Genetic Resources of Ukraine. The domestic legal provision of biological security and state protection needs to be brought into line with the requirements of the EU legal provision. The monograph is a useful publication for scientists, cadets, students of the National Security Service of Ukraine, employees of the Security Service of Ukraine, relevant categories of other law enforcement agencies, for students of legal, natural and medical specialties of higher educational institutions and employees of the specified branches of the national economy of Ukraine.

Вісім років тому вийшла друком монографія НАСБУ «Біологічна безпека України (під заг. ред. М.В. Величка, В.Г. Радченка. – Київ: Нац. Акад. СБУ, 2016. – 784 С.).

Це була об'ємна, прекрасно ілюстрована книга, де автори вперше розглянули і надали характеристику повного спектра загроз біологічного характеру національній безпеці України. Раніше подібні фунда-

ментальні книги з біобезпеки із залученням до їхнього написання фахівців з багатьох сфер науки та практики в Україні не видавалися.

Сьогодні ми маємо змогу ознайомитися з іншою монографією авторського колективу НАСБУ під назвою «Правове забезпечення біологічної безпеки в Україні», що є логічним продовженням фундаментальних досліджень, викладених у попередній книзі.

Монографія структурована як класичний науковий твір та має 11 розділів.

Перший розділ (Вступ) присвячений ретельному аналізу ситуації з даного питання у світі. Грунтуючись на цих відомостях, автори стверджують: існує динамічне зростання реальних загроз біологічного характеру. Так, автори монографії зосередили свою увагу безпосередньо на Україні у світі глобальної небезпеки.

Другий розділ присвячений загальній характеристиці біологічної безпеки та біологічного захисту. Автори визначили загрози біологічного характеру національній безпеці держави. Вони наголосили на необхідності створення вітчизняної системи біологічної безпеки. Наведено категоричне судження, науковий аналіз та генезис понять екологічна та біологічна безпека держави. Узагальнено міжнародні науково-правові підходи щодо трактування понять «біологічна безпека» та «біологічний захист» і вітчизняні науково-правові підходи до розуміння цих понять.

Третій розділ присвячений визначенню об'єкта в системі правовідносин біологічної безпеки. Автори, обґрунтовуючи свою думку, зазначають, що однозначного підходу щодо загальноприйнятого тлумачення об'єкта правовідносин біологічної безпеки у правовій науці наразі не існує.

Четвертий розділ присвячений визначенню національних цінностей, потреб, інтересів біологічної безпеки. Автори наголошують, що національні цінності – це суть і умова повноцінного існування держави. Виходячи з концептуальних підходів, автори зазначають, що дефініція «національні цінності у сфері національної безпеки» – це основоположні матеріальні, інтелектуальні та духовні надбання народу України, визначальні умови існування та гармонійного розвитку людини, суспільства та держави.

П'ятий розділ розкриває значення понять: суб'єкти, форми та методи забезпечення біологічної безпеки. Автори розглянули завдання основних суб'єктів із реалізації зазначеної програми, визначених Стратегією забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 року та плану заходів щодо її реалізації (Розпорядження КМУ від 27 листопада 2019 р. № 1416-р).

У монографії висвітлено ключові функції суб'єктів щодо створення та реалізації державної системи з біологічної безпеки та біологічного захисту. Їх мають виконувати Міністерство охорони здоров'я України

(МОЗ), Мінекономіки, Держпродспоживслужба, Державна служба з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Служба безпеки України (СБУ), Національна академія наук України (НАН України), Національна академія медичних наук України (НАМН України), Національна академія аграрних наук України (НААН України) та інші зацікавлені центральні органи виконавчої влади.

У шостому розділі описується предмет, засіб та знаряддя вчинення злочинів проти біологічної безпеки та метод правового регулювання забезпечення біологічної безпеки. Автори зазначають, що предметом досліджень у даній роботі є ефективність правового забезпечення суспільних відносин у системі біологічної безпеки, як складової національної безпеки України. Переважна більшість вказаних предметів злочину (крім передбачених у ст. 261, 310 і 326 КК) включають в себе не тільки небезпечні біологічні агенти, але й інші речовини, матеріали, препарати, які мають абіотичну природу. А наявні в кримінальному законі посилання на біологічне походження предмета злочину є досить загальними, розпливчастими. Фактично сукупні ознаки небезпечного біологічного агента у чинному законодавстві України про кримінальну відповідальність відсутні.

Сьомий розділ присвячений методу правового регулювання у сфері забезпечення біологічної безпеки. Автори надають характеристику основним методам правового регулювання: диспозитивному (від лат. *dispositivus* – той, що розпоряджується) та імперативному (від лат. *imperativus* – той, що володарює, наказує), а також допоміжним методам у правовому регулюванні: субсидіарним методам (рекомендаційний і заохочувальний методи).

Восьмий розділ розкриває питання регламентації (правового забезпечення) питань біологічної безпеки у світі та Європі, яка є регуляторною для України. Автори зазначають, що на даний час в Україні державними інституціями ведеться відповідна робота у сфері нормативно-правового забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту держави, спираючись на міжнародні вимоги. Її потрібно продовжувати навіть прискорювати.

Дев'ятий розділ присвячений проблемним питанням реалізації нормативно-правових актів, що регулюють забезпечення біологічної безпеки та захисту України.

Автори зазначають наступне:

- сьогодні в Україні визначені лише деякі напрямки створення системи біологічного захисту;
- існуючі окремі неузгоджені ланки системи забезпечення біологічної безпеки в Україні у зв'язку із зростанням біологічних загроз є недостатніми, що знижує рівень захищеності населення та довкілля;
- фактично не виконується Указ Президента України від 06 квітня 2009 року №220/2009 «Про рішення Ради національної безпеки та оборони

- України від 27 лютого 2009 року "Про біологічну безпеку України»;
- в Україні законодавчо не врегульованим залишається питання співпраці державних і недержавних служб різного підпорядкування при біологічній загрозі або біотерористичному нападі;
 - потребує перегляду порядок видачі дозволів режимними комісіями з біологічної безпеки організаціям на створення та роботу лабораторій з мікроорганізмами I-IV груп патогенності, зокрема лабораторій щодо проведення дослідів з трансгенезу мікрофлори.

Автори також вказують на шляхи подолання проблем стосовно реалізації нормативно-правових актів, які регулюють забезпечення біологічної безпеки та захисту України.

Десятий розділ містить пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного правового забезпечення біологічної безпеки та захисту.

Одинадцятий розділ присвячений узагальненню попереднього матеріалу, містить висновки та пропозиції.

Зокрема, автори зазначають:

- в Україні відсутня система біобезпеки та біозахисту національної безпеки України, а функціонують лише окремі її елементи;
- в умовах зростання загрози біологічного характеру, яка викликана пандемією «Covid-19 та повномасштабною агресією РФ проти України, Національна безпека України має завершити створення нормативно закріпленої цілісної ефективної загальнодержавної системи біологічної безпеки та біологічного захисту держави;
- на основі аналізу міжнародного досвіду необхідно створити вітчизняну систему з біобезпеки та біозахисту держави із наступними елементами:
- орган управління системою біобезпеки та біозахисту України;

- Закон України про біологічну безпеку та біологічний захист держави;
 - Міжвідомча комісія з питань управління біологічною безпекою та біологічним захистом і поводження з небезпечними біологічними агентами, продуктами їхньої життєдіяльності та переробки;
 - Національний банк генетичних ресурсів України.
- Потребує приведення у відповідність до вимог правового забезпечення ЄС вітчизняне правове забезпечення біологічної безпеки та захисту держави.

Висновки

1. Матеріали монографії є вкрай актуальними для розуміння сучасного стану правового регулювання системи біобезпеки не лише на національному рівні. Формат викладу матеріалу і зміст монографії є унікальним, раніше подібних монографій, присвячених питанням правового регулювання та міжгалузевих правових взаємовідносин для сфери біобезпеки не було.

2. Авторами ретельно підбрано та систематизовано нормативно-правові акти у сфері біобезпеки, глибоко проаналізовано сучасний стан правового регулювання забезпечення біологічної безпеки України в контексті можливостей адекватної протидії загрозам біологічного характеру національній безпеці України та запропоновано науково обґрунтовані шляхи подальшого вдосконалення відповідних правових норм.

3. Монографія – корисне видання для науковців, курсантів, слухачів НАСБУ, співробітників СБУ, відповідних категорій інших правоохоронних органів, для студентів правових, природничих і медичних спеціальностей вищих навчальних закладів та працівників зазначених галузей народного господарства України.

*Стаття надійшла до редакції 09.01.2024
Received January, 09, 2024*